

หน้าที่ของปวงชนชาวไทยในรัฐธรรมนูญ: สถานะและความผูกพันทางกฎหมาย

THE DUTIES OF THAI CITIZENS IN THE CONSTITUTION OF THE KINGDOM OF THAILAND: LEGAL STATUS AND LEGAL ENGAGEMENT

กษมา เดชรัक्षा^{1*} และ ชุตีพงศ์ สมทรัพย์²

Kasama Dechraksa^{1*} and Chutipong Somsap²

มหาวิทยาลัยพายัพ ถ.ซูเปอร์ไฮเวย์เชียงใหม่-ลำปาง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50000^{1,2}

Payap University, Super-highway Chiang Mai – Lumpang Road, Muang District, Chiang Mai Province, 50000^{1,2}

*Corresponding author E-mail: dkasama@hotmail.com

บทคัดย่อ

หน้าที่ของปวงชนชาวไทยในรัฐธรรมนูญ มีบัญญัติไว้สืบเนื่องมากว่า 85 ปี ตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2475 จนถึงรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2560 รัฐธรรมนูญของหลายประเทศก็มีการบัญญัติในส่วนนี้ไว้เช่นเดียวกัน แม้ในทางทฤษฎี สถานะทางกฎหมายของบทบัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่ของประชาชนหรือพลเมืองหรือของบุคคล จะไม่ผูกพันและมีผลโดยตรงต่อบุคคลในการบังคับให้ต้องปฏิบัติตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด แต่โดยสถานะแห่งอำนาจของรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดและเป็นกฎหมายแม่บท จึงส่งผลให้รัฐตรากฎหมายลำดับรองซึ่งมีผลบังคับโดยตรงต่อบุคคลได้ และโดยอำนาจแห่งกฎหมายลำดับรองนี้เอง ทำให้บุคคลต้องมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายกำหนด มิเช่นนั้น บุคคลอาจมีความรับผิดในทางอาญาหรือทางแพ่งได้ ซึ่งหมายความว่า บทบัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่ของประชาชนหรือพลเมืองหรือของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ได้แสดงผลทางอ้อมผ่านบทบัญญัติของกฎหมายลำดับรอง ให้บุคคลต้องผูกพันในทางกฎหมายที่มีสภาพบังคับโดยตรง อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติบางประการของรัฐธรรมนูญ อาจมีผลโดยตรงต่อบุคคลได้ ซึ่งมีใช้ความรับผิดในทางอาญาหรือทางแพ่ง หากแต่เป็นการเสียไปหรือได้มาซึ่งสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น การเสียสิทธิในการไปเลือกตั้งครั้งถัดไป เพราะเหตุที่มิได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งในคราวที่ผ่านมา เป็นต้น นอกจากนี้ บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับหน้าที่ของประชาชนหรือพลเมืองหรือของบุคคล ยังสะท้อนถึงการตระหนักในหน้าที่ของปวงชนที่มีต่อสังคมและประเทศชาติอันเป็นรากฐานที่สำคัญของจิตวิญญาณประชาชาติอีกด้วย

^{1,2} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะนิติศาสตร์

คำสำคัญ: รัฐธรรมนูญ, หน้าที่ของปวงชนชาวไทย, สถานะทางกฎหมาย, ความผูกพันทางกฎหมาย

ABSTRACT

The duties of Thai citizens in the Constitution have been regulated for more than 85 years, since the Constitution of 2475 B.E. to the Constitution of 2560 B.E., like the constitutions of many other countries, the rights and responsibilities of Thai citizens are codified in these statutes. In theory, even though, the legal status of the provisions of the Constitution on the duties of the people or citizens or individuals is not legal binding to enforce compliance with the Constitution, the real power of the Thai Constitution as the highest law and the prototypical law is established. As a result, the government enacted secondary legislation that directly effect the individual. By the power of this legislation the individual is obliged to follow, otherwise, the person may be liable for criminal or civil liability. Therefore, the provisions relating to the duties of the people or of the citizen or individual as prescribed by the Constitution are impacted indirectly through the provisions of secondary legislation. Individuals are bound by the provisions of this secondary legislation directly. However, some provisions of the Constitution may have a direct effect on the individual, not in the form of a criminal or civil liability, but in form of lost or acquired rights, such as losing the right to vote in a future election by not registering to vote in the current election. In addition, the provisions of the Constitution on the duty of citizens, or citizens or individual also reflect the awareness of the duties of the citizens to Thai society as the significant foundation for the national spirit.

KEYWORDS: The Constitution, The Duties of Thai Citizens, Legal Status, Legal Engagement

บทนำ

หน้าที่ของปวงชนชาวไทยบัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 โดยบัญญัติรวมไว้ในส่วนของ “สิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยาม” (มานิตย จุมปา, 2549, น.13) ภายหลังจากนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับก็มีบทบัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่ของปวงชนชาวไทยสืบเนื่องเรื่อยมา ปัญหาในทางวิชาการมีว่าบทบัญญัตินี้ดังกล่าวนั้นก่อให้เกิดสถานะและความผูกพันทางกฎหมายต่อบุคคลอย่างไรซึ่งเรื่องนี้ทางตำราในประเทศไทยไม่ปรากฏคำสอนหรือคำอธิบายไว้มากนัก ทั้งในทางรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ แม้ในทางทฤษฎีก็ไม่ปรากฏแนวทางให้ศึกษาไว้อย่างชัดเจน ในบรรดาคำสอนหรือคำอธิบายตลอดจนทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมายรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่มุ่งความสำคัญไปในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพมากกว่าหน้าที่ของปวงชนชาวไทยซึ่งนับว่าถูกต้องแล้ว เนื่องจากบริบทเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพถือเป็นแก่นและรากฐานที่สำคัญของการเมืองและการปกครอง อันเป็นสาระหลักแห่งรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม เมื่อได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่ของปวงชนชาวไทยไว้แล้ว ก็สมควรมีคำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ด้วย ทั้งนี้ การศึกษาถึงความเป็นมาในรัฐธรรมนูญของประเทศไทย แบบอย่างในรัฐธรรมนูญของต่างประเทศ การวิเคราะห์เชื่อมโยงหลักการและแนวคิดทางกฎหมายและทางสังคมจะทำให้สามารถอธิบายถึงสถานะและความผูกพันทางกฎหมายของหน้าที่ของปวงชนชาวไทยดังที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญได้ชัดเจนขึ้น

บทความนี้มุ่งแสดงผลการศึกษาวิเคราะห์ทางเอกสารในประเด็นสำคัญคือหน้าที่ของปวงชนชาวไทยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญมีสถานะและความผูกพันทางกฎหมายต่อบุคคลอย่างไร โดยอาศัยหลักการและแนวคิดทางกฎหมายและทางสังคมเป็นฐานในการอธิบาย ตลอดจนเทียบเคียงกับรัฐธรรมนูญของต่างประเทศ และเนื่องจากรัฐธรรมนูญของไทยเป็นรัฐธรรมนูญประเภทที่บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร ดังนั้น การศึกษาเทียบเคียงกับรัฐธรรมนูญของต่างประเทศจึงกำหนดขอบเขตเพียงเฉพาะจากรัฐธรรมนูญของต่างประเทศที่บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรและมีบทบัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่ของประชาชนหรือพลเมืองไว้เท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หน้าที่ของปวงชนชาวไทยในรัฐธรรมนูญ

คำว่า “หน้าที่ของปวงชนชาวไทย” (มานิตย จุมปา, 2549, น.13-78) บัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2492 โดยบัญญัติไว้เป็นชื่อของหมวดหนึ่งในรัฐธรรมนูญ แต่โดยเนื้อหาในมาตราแล้วรัฐธรรมนูญทุกฉบับใช้คำว่า “บุคคลมีหน้าที่” ยกเว้นรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2475 ที่ไม่มีชื่อหมวดว่าด้วยหน้าที่ของปวงชนชาวไทย และเนื้อหาในมาตราที่ใช้คำว่า “หน้าที่ของชนชาวสยาม” ซึ่งการบัญญัติโดยใช้คำว่า “ชนชาวสยาม” สะท้อนความเป็น “มหาชน” ได้ค่อนข้างชัดเจน หน้าที่ของปวงชนชาวไทยลำดับตามประวัติรัฐธรรมนูญ สรุปได้ดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 บัญญัติให้บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมายและมีหน้าที่ป้องกันประเทศ ช่วยเหลือราชการโดยการเสียภาษี นับเป็นครั้งแรกที่มีการบัญญัติ “หน้าที่ของชนชาวสยาม” ไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยรวมไว้ในส่วนของ “สิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยาม”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 บัญญัติให้บุคคลมีหน้าที่หลายประการ เช่น หน้าที่ในการป้องกันประเทศ หน้าที่รับราชการทหาร หน้าที่รักษาไว้ซึ่งระบอบการปกครอง หน้าที่เคารพต่อกฎหมาย หน้าที่ต้องกระทำโดยสุจริตในการใช้สิทธิเลือกตั้งและสิทธิออกเสียงประชามติ หน้าที่เสียภาษี หน้าที่ช่วยเหลือราชการ หน้าที่รับการศึกษาอบรมขั้นประถมศึกษา และนับเป็นครั้งแรกที่มีการบัญญัติ “หน้าที่ของชนชาวไทย” แยกหมวดไว้ต่างหากจากหมวด “สิทธิเสรีภาพ”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 บัญญัติแยกหมวด “หน้าที่ของชนชาวไทย” ไว้ทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 บัญญัติแยกหมวด “หน้าที่ของชนชาวไทย” ไว้ทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519 บัญญัติให้บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ และมีหน้าที่ป้องกันประเทศและปฏิบัติตามกฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 มีบัญญัติกำหนดหน้าที่ไว้ทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 บัญญัติกำหนดหน้าที่ไว้ทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 บัญญัติให้ประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งต้องไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หากไม่ไปแล้วจะเสียสิทธิตามที่กฎหมายกำหนดนับเป็นครั้งแรกที่มีการบัญญัติเปลี่ยนแปลงหลักการจากอดีตที่เคยถือว่าการเลือกตั้งเป็น “สิทธิ” กล่าวคือบุคคลจะไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือไม่ก็ได้ ซึ่งทำให้เกิดผลเสียคือมีผู้ไปลงคะแนนเสียงน้อย อันเป็นอันตรายต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงแก้ไขให้การเลือกตั้งเป็น “หน้าที่” อย่างไรก็ดี การกำหนดให้เป็นหน้าที่นี้ บังคับให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น ส่วนการจะเลือกใครเป็นผู้แทนยังคงเป็นเสรีภาพของประชาชน ข้อที่สำคัญคือผู้ไม่ไปทำหน้าที่เลือกตั้งในครั้งใด จะไม่ถูกตัดสิทธิในการเลือกตั้งครั้งต่อไป และสิทธิที่ถูกตัดในครั้งที่ไม่ไปทำหน้าที่เลือกตั้งจะกลับมาอีกครั้ง เมื่อไปเลือกตั้งครั้งถัดไปในการเลือกตั้งระดับเดียวกัน เช่น ไม่ไปเลือกตั้งผู้แทนราษฎร สิทธิจะกลับมาเมื่อไปเลือกตั้งผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาในครั้งถัดไป แต่หากไปเลือกตั้งระดับท้องถิ่น สิทธิจะยังไม่ได้กลับคืนมา

นอกจากการกำหนดหน้าที่ในการไปเลือกตั้งแล้ว รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้บัญญัติให้บุคคลมีหน้าที่ปกป้องและสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น หน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หน้าที่ที่ผู้เป็นเจ้าของรัฐต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย เพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวมไว้อีกด้วย ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้ผู้เป็นเจ้าของรัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย ส่วนหน้าที่อื่นของปวงชนชาวไทย ยังคงมีบัญญัติไว้ทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญฉบับอื่น ๆ ก่อนหน้านั้น อาทิ หน้าที่รักษาไว้ซึ่ง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย หน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย หน้าที่ป้องกันประเทศ หน้าที่รับราชการทหาร หน้าที่เสียภาษีอากร หน้าที่ช่วยเหลือราชการ หน้าที่รับการศึกษาอบรม เป็นต้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พ.ศ. 2550 (ธีรเดช นรัตถรักษา, 2555, น. 19) บัญญัติให้บุคคลมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือในการป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ ผู้ที่เป็นข้าราชการเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายและวางตนเป็นกลางทางการเมือง มิเช่นนั้นผู้มีส่วนได้เสียย่อมมีสิทธิขอให้ผู้นั้นหรือผู้บังคับบัญชาของ

ผู้นั้นดำเนินการให้เป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดได้ นับเป็นครั้งแรกที่มีการบัญญัติให้หน้าที่ช่วยเหลือและป้องกันภัยพิบัติสาธารณะรวมทั้งผู้ที่เป็นข้าราชการเจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่วางตนเป็นกลางทางการเมือง สำหรับหน้าที่อื่นของปวงชนชาวไทย ยังคงมีบัญญัติไว้ทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญฉบับอื่น ๆ ก่อนหน้านั้น อาทิ มีหน้าที่ในการรักษาชาติ³ รักษาศาสนา รักษาพระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รักษาผลประโยชน์ของชาติและปฏิบัติตามกฎหมาย การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การรับราชการทหาร⁴ การเสียภาษีอากร⁵ เป็นต้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พ.ศ. 2560 บัญญัติให้บุคคลมีหน้าที่ไม่กระทำการใดที่อาจก่อให้เกิดความแตกแยกหรือเกลียดชังในสังคม การไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบการร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ นับเป็นครั้งแรกที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความแตกแยกหรือเกลียดชังในสังคม รวมทั้งการทุจริตและประพฤติมิชอบ ส่วนหน้าที่อื่นของปวงชนชาวไทย ยังคงมีบัญญัติไว้ทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญฉบับอื่น ๆ ก่อนหน้านั้น อาทิ การพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น

³ ด้วยรัฐธรรมนูญกำหนดไว้ว่า “ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกไม่ได้” การรักษาชาติจึงหมายถึงความหมายนี้

⁴ พระราชบัญญัติการตรวจเลือกเข้ารับราชการทหาร พ.ศ. 2497 กำหนดให้เป็นหน้าที่ของชายไทยทุกคนต้องไปรับการตรวจเลือก เมื่ออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์

⁵ ประมวลรัษฎากร มาตรา 56 กำหนดให้ผู้มีเงินได้ทุกคนมีหน้าที่เสียภาษี

ประชุม การรับราชการทหาร การไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงประชามติ การเสียภาษีอากร การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การเข้ารับการศึกษาอบรมในการศึกษาภาคบังคับ เป็นต้น

หน้าที่ของประชาชนหรือพลเมืองในรัฐธรรมนูญของต่างประเทศ

การบัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่ของประชาชนหรือพลเมืองในรัฐธรรมนูญของต่างประเทศส่วนใหญ่บัญญัติแยกหมวดหมู่ไว้เป็นการเฉพาะทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญของประเทศไทย แต่มักบัญญัติไว้ในหมวดที่ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพมีบางประเทศที่บัญญัติแทรกไว้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมีได้บัญญัติแยกหมวดหมู่ไว้เป็นการเฉพาะ ดังเช่นรัฐธรรมนูญของประเทศต่อไปนี้

รัฐธรรมนูญแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา (โสภารัตน์ จารุสมบัติ, 2547, น.19) บัญญัติให้บุคคลมีหน้าที่ต่อสังคม กล่าวคือ จะต้องประพฤติตนให้เข้ากับบุคคลอื่นในสังคมได้ ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน ให้การศึกษาและปกป้องเด็ก เด็กมีหน้าที่ให้ความเคารพแก่ผู้ปกครอง ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนและคุ้มครองเมื่อผู้ปกครองต้องการ ทุกคนมีหน้าที่เข้ารับการศึกษาอย่างน้อยจนถึงชั้นประถมศึกษา ทุกคนมีหน้าที่ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเมื่อตนมีสิทธิที่จะเลือกตั้งได้ ทุกคนมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายและคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมายของผู้บริหารประเทศ การรับใช้สังคมและประเทศชาติถือเป็นหน้าที่ของทุกคน เช่น เมื่อหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานทหารร้องขอ เพื่อปกป้องและรักษาประโยชน์ของ

ประเทศชาติในกรณีเกิดภัยพิบัติสาธารณะ หรือการให้ความร่วมมือกับรัฐและชุมชนในส่วนของความมั่นคงและสวัสดิการตามความสามารถ และตามสภาพของสถานการณ์ การเสียภาษีเพื่อนำไปใช้ในการให้บริการสาธารณะ ทุกคนมีหน้าที่ต้องทำงานตามความสามารถ เพื่อดำรงชีวิตและเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน ทุกคนมีหน้าที่ในการระงับและไม่เข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของต่างประเทศ เป็นต้น

รัฐธรรมนูญแห่งประเทศสหพันธรัฐเยอรมัน (สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, 2557, น. 25) บัญญัติไว้ในมาตรา 33 ให้ชาวเยอรมันในทุกมลรัฐมีสิทธิและหน้าที่เหมือนกันหมด

รัฐธรรมนูญแห่งประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส บัญญัติไว้ในกฎบัตรว่าด้วยสิ่งแวดล้อม (Charter for The Environment) มาตรา 2 ให้บุคคลแต่ละคนมีหน้าที่ร่วมกันในการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น

รัฐธรรมนูญแห่งประเทศสหพันธรัฐรัสเซีย บัญญัติไว้ในมาตรา 57 ให้ทุกคนมีหน้าที่เสียภาษีและเงินพึงชำระตามกฎหมาย มาตรา 58 ให้ทุกคนมีหน้าที่อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและปฏิบัติอย่างเอาใจใส่ มาตรา 59 ให้พลเมืองมีหน้าที่และความผูกพันในการปกป้องปิตุภูมิและรับใช้กองทัพ

รัฐธรรมนูญแห่งประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน (กิตติ ปิณฑนติสก, ม.ป.ป., น. 7-11) บัญญัติไว้ในบทที่ 2 สิทธิและหน้าที่พื้นฐานของพลเมือง มาตรา 33 ให้พลเมืองทุกคนได้รับสิทธิตามรัฐธรรมนูญและตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยให้มีหน้าที่

ปฏิบัติตามที่รัฐธรรมนูญและตามที่กฎหมายบัญญัติด้วย มาตรา 42 ให้พลเมืองมีสิทธิและหน้าที่ในการทำงาน มาตรา 46 ให้พลเมืองมีสิทธิและหน้าที่ที่ได้รับการศึกษา มาตรา 49 ให้สามีและภริยามีหน้าที่วางแผนการคุมกำเนิด บิดามารดามีภาระหน้าที่ในการเลี้ยงดู ให้การศึกษาแก่บุตรธิดาที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ บุตรธิดามีภาระหน้าที่ช่วยเหลือเลี้ยงดูบิดามารดา มาตรา 52 ให้พลเมืองมีภาระหน้าที่รักษาเอกภาพของประเทศและความสามัคคีของชนชาติต่าง ๆ ทั่วประเทศ มาตรา 53 ให้พลเมืองปฏิบัติตามกฎหมายและรัฐธรรมนูญ รักษาความลับของประเทศ รักและทะนุถนอมทรัพย์สินสาธารณะ ปฏิบัติตามระเบียบวินัยของการใช้แรงงาน ปฏิบัติตามระเบียบสาธารณะ เคารพศีลธรรมจรรยาของสังคม มาตรา 54 ให้พลเมืองของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนมีภาระหน้าที่รักษาความปลอดภัย เกียรติยศชื่อเสียงและผลประโยชน์ของปิตุภูมิ ไม่กระทำการอันเป็นภัยต่อความปลอดภัย เกียรติยศชื่อเสียงและผลประโยชน์ของปิตุภูมิ มาตรา 55 ให้การพิทักษ์ปิตุภูมิต่อต้านการรุกราน ซึ่งถือเป็นภาระหน้าที่อันศักดิ์สิทธิ์ของพลเมืองของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนทุกคน การเข้ารับราชการทหารและการเข้าร่วมองค์กรทหารบ้านตามกฎหมายเป็นภาระหน้าที่เกียรติยศของพลเมืองของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน มาตรา 56 ให้พลเมืองของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน มีภาระหน้าที่ชำระภาษีตามกฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งประเทศสหพันธรัฐอินเดีย (Jaiswal, 2556) บัญญัติไว้ในมาตรา

51A หมวด 4A หน้าที่ขั้นพื้นฐานของประชาชนอินเดีย ได้แก่ การปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ การปกป้องประเทศชาติ การรักษามรดกทางวัฒนธรรม การปกป้องและปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การปกป้องทรัพย์สินสาธารณะ การให้การศึกษาแก่เด็กที่มีอายุตั้งแต่ 6 ปีจนถึง 14 ปี

รัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น บัญญัติไว้ในหมวด 3 สิทธิและหน้าที่ของประชาชน มาตรา 26 ให้บุคคลทุกคนที่มีเยาวชนทั้งชายและหญิงในความดูแล มีหน้าที่จัดให้เยาวชนเหล่านั้นได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานภาคบังคับตามที่กฎหมายบัญญัติโดยปลอดจากค่าใช้จ่าย มาตรา 27 ให้บุคคลทุกคนมีสิทธิและหน้าที่ประกอบการงาน มาตรา 30 ให้ประชาชนมีหน้าที่ชำระภาษีตามที่กฎหมายบัญญัติ

รัฐธรรมนูญแห่งประเทศสาธารณรัฐเกาหลี (โสภารัตน์ จารุสมบัติ, 2547, น. 10) บัญญัติให้พลเรือนที่มีเด็กในความดูแลมีหน้าที่ให้การศึกษาแก่เด็กอย่างน้อยถึงขั้นประถมศึกษาและการศึกษาอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนด พลเรือนมีหน้าที่ต้องทำงาน มีหน้าที่ต้องเสียภาษี และมีหน้าที่ต้องเป็นทหาร

รัฐธรรมนูญสังคมนิยมเวียดนาม (โสภารัตน์ จารุสมบัติ, 2547, น. 6) บัญญัติให้ประชาชนมีหน้าที่ปฏิบัติต่อรัฐและสังคม ตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายกำหนด มีหน้าที่ต้องทำงาน มีหน้าที่เข้ารับการศึกษา มีหน้าที่ซื่อสัตย์ต่อประเทศ มีหน้าที่ป้องกันประเทศ และเป็นทหาร มีหน้าที่เคารพและปกป้องผลประโยชน์ต่อรัฐและส่วนรวม มีหน้าที่ปฏิบัติ

ตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย มีหน้าที่เสียภาษี มีหน้าที่ปฏิบัติในส่วนของแรงงาน ผู้ปกครอง มีหน้าที่เลี้ยงดูบุตร และบุตรหลานมีหน้าที่เคารพต่อบิดามารดา

รัฐธรรมนูญแห่งประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว บัญญัติไว้ในมาตรา 48 ให้ประชาชนมีหน้าที่เสียภาษี มาตรา 49 มีหน้าที่ป้องกันประเทศและสนับสนุนกองทัพ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา บัญญัติไว้ในมาตรา 49 ประชาชนมีหน้าที่ต้องป้องกันมาตุภูมิและสนับสนุนกองทัพ

สาระหลักของหน้าที่ของปวงชนชาวไทยเทียบกับรัฐธรรมนูญของต่างประเทศ

เนื่องจากรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดและเป็นแม่บทของการจัดระเบียบทางการเมืองและการปกครองของรัฐ มีวัตถุประสงค์หลักในการธำรงไว้ซึ่งรูปแบบและแนวคิดทางการเมืองและการปกครองของประชาชน มุ่งตรงต่อความมั่นคง ตลอดจนความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสังคม ดังนั้น รัฐธรรมนูญของทุกประเทศจึงบัญญัติถึงหน้าที่ของประชาชนหรือพลเมืองไว้อย่างน้อยใน 4 สาระหลักได้แก่ สาระหลักในเป้าหมายทางการเมืองและความมั่นคงแห่งรัฐทางการเมืองและการบังคับใช้กฎหมายทางเศรษฐกิจและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและทางสังคมและการศึกษา ซึ่งรัฐธรรมนูญ

ของประเทศไทยทุกฉบับได้บัญญัติหน้าที่ของปวงชนชาวไทยไว้โดยสอดคล้องกับสาระหลักดังกล่าวตลอดมา ส่วนที่จะเน้นในสาระหลักใดในรัฐธรรมนูญฉบับใด ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจในห้วงเวลานั้น ทั้งนี้ อาจสรุปสาระหลักทั้ง 4 ที่มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศไทยและของต่างประเทศได้ดังนี้

สาระหลักในเป้าหมายทางการเมืองและความมั่นคงแห่งรัฐ ดังเห็นได้จากการมีบทบัญญัติที่กำหนดให้ประชาชนหรือพลเมืองหรือบุคคล มีหน้าที่ในการพิทักษ์รักษาชาติ สถาบันหลักของชาติ การเป็นทหาร การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือแก่รัฐ

สาระหลักในเป้าหมายทางการเมืองปกครองและการบังคับใช้กฎหมาย ดังเห็นได้จากการมีบทบัญญัติที่กำหนดให้ประชาชนหรือพลเมืองหรือบุคคล มีหน้าที่ในการปฏิบัติตามกฎหมาย การไปเลือกตั้ง การให้ความช่วยเหลือในสาธารณะภัย

สาระหลักในเป้าหมายทางเศรษฐกิจและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ดังเห็นได้จากการมีบทบัญญัติที่กำหนดให้ประชาชนหรือพลเมืองหรือบุคคล มีหน้าที่ในการเสียภาษี การต้องทำงาน การรักษาทรัพยากรสินสาธารณะ การรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สาระหลักในเป้าหมายทางสังคมและการศึกษา ดังเห็นได้จากการมีบทบัญญัติที่กำหนดให้ประชาชนหรือพลเมืองหรือบุคคล มีหน้าที่ในการเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่บุตร บุตรมีหน้าที่เคารพและช่วยเหลือบิดามารดา

เด็กต้องได้รับการคุ้มครองและได้รับการศึกษา
ขั้นพื้นฐานหรือภาคบังคับ การรักษาวินัยธรรม
การให้ความช่วยเหลือในสาธารณะภัย

สถานะและความผูกพันทางกฎหมาย ของหน้าที่ของปวงชนชาวไทย

หลักการแห่งสังคมรัฐ สถานะและ
ความผูกพันทางกฎหมายของหน้าที่ของปวง
ชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญที่มีผลต่อบุคคลถือ
เป็นสถานะในทางสังคมรัฐ⁶ ซึ่งเป็นหลักการ
ที่รัฐกำหนดแนวทางอันเป็นรูปธรรมสำหรับ
ผูกพันฝ่ายนิติบัญญัติให้ตรากฎหมายขึ้นรองรับ
หน้าที่ของปวงชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญได้
บัญญัติไว้ โดยคำนึงถึงหลักประกันสิทธิและ
เสรีภาพ ความเสมอภาค การไม่เลือกปฏิบัติ
และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพื่อให้มีผลทาง
กฎหมายโดยตรงต่อบุคคลต่อไป ดังนั้น สถานะ
ทางกฎหมายของรัฐธรรมนูญในฐานะที่เป็น
กฎหมายสูงสุดและเป็นแม่บทในการกำหนดให้
มีกฎหมายที่มีสถานะเป็นกฎหมายลำดับรอง
จึงไม่ผูกพันโดยตรงต่อบุคคล แต่ผูกพันตาม
แนวทางของรัฐธรรมนูญที่ได้กำหนดไว้ โดย
กฎหมายลำดับรองต้องอาศัยอำนาจแห่ง
รัฐธรรมนูญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อให้มีผล
ผูกพันและมีสภาพบังคับโดยตรงต่อบุคคล
เป็นการเฉพาะต่อไป

สถานะและความผูกพันทาง กฎหมายที่มีผลต่อบุคคลในรัฐธรรมนูญ ของไทย โดยหลักกฎหมายเอกชนซึ่งมีสถานะ

ทางกฎหมายเป็นกฎหมายลำดับรอง “หน้าที่”
คือความชอบธรรมในทางเป็นความผูกพันให้
บุคคลตกอยู่ในสถานะจะต้องกระทำหรืองดเว้น
กระทำการหรือยอมให้เขากระทำการเพื่อ
ให้เป็นไปตามผลประโยชน์อันชอบธรรมของ
บุคคลอื่น เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ มาตรา 194 บัญญัติว่า

“ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้เจ้าหนี้ย่อม
มีสิทธิจะเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ อนึ่ง
การชำระหนี้ด้วยการงดเว้นการอันใดอันหนึ่ง
ก็ย่อมมีได้” (สมยศ เชื้อไทย, 2540, น. 122)

อย่างไรก็ตาม แม้หน้าที่จะมีขึ้นด้วย
อำนาจแห่งสิทธิเรียกร้องในทางหนี้ แต่ใน
ทางกฎหมายมหาชน หน้าที่หาได้มีขึ้นด้วย
อำนาจแห่งสิทธิเรียกร้องในทางหนี้ไม่ ดังเช่น
พระราชบัญญัติจราจรทางบก กำหนดให้บุคคล
ขับขี่ยานพาหนะทางด้านซ้ายของถนน กรณีนี้
เห็นได้ว่าไม่ใช่ความประสงค์ของบทกฎหมาย
ในการให้สิทธิแก่รัฐ ดังนั้น เพียงแต่กฎหมาย
กำหนดหน้าที่ไว้ จึงไม่ใช่การกำหนดสิทธิให้เป็น
สิ่งที่จะต้องคู่กับหน้าที่เสมอไป จะต้องเป็นกรณี
ที่กฎหมายกำหนดสิทธิไว้โดยชัดเจนเท่านั้น
(หยุด แสงอุทัย อ้างถึงใน สมยศ เชื้อไทย, 2540,
น. 122)

โดยหลักกฎหมายมหาชน แม้
รัฐธรรมนูญซึ่งมีสถานะทางกฎหมายเป็น
กฎหมายแม่บท จะกำหนดหน้าที่ของปวงชน
ชาวไทยไว้ แต่การกำหนดเช่นนั้นก็เป็นเพียง
การกำหนดความสัมพันธ์ของบุคคลกับรัฐใน

⁶ หลักสังคมรัฐตามรัฐธรรมนูญ โดยปกติมักกล่าวไว้ในแง่บทบาทของรัฐในการให้ความเป็นธรรมและดูแล
ความผาสุกของผู้นับในสังคม เพื่อให้รัฐสามารถดำรงอยู่ได้ แต่ในเวลาเดียวกัน รัฐจะดำรงความเป็นรัฐอยู่ได้
ก็ย่อมมาจากการทำหน้าที่ที่สำคัญของผู้นับต่อรัฐของตนด้วย

เชิงโครงสร้างทางการปกครองเท่านั้น หากได้มีสภาพบังคับทางกฎหมายโดยตรงต่อบุคคลที่จะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัตินั้นไม่ ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพบังคับทางกฎหมายโดยตรงต่อบุคคลที่จะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญโดยทั่วไปมักบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติ ซึ่งเป็นกฎหมายนิติบัญญัติ ดังเช่นที่รัฐธรรมนูญบัญญัติว่า

“ร่างพระราชบัญญัติเป็นกฎหมายได้ก็แต่โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา”

หรือโดยบัญญัติไว้ในพระราชกำหนด ซึ่งเป็นกฎหมายบริหารบัญญัติที่คณะรัฐมนตรีได้รับอำนาจจากรัฐธรรมนูญให้ตรากฎหมายแทนฝ่ายนิติบัญญัติ เนื่องจากมีเหตุจำเป็นบางประการเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวมของรัฐหรือโดยบัญญัติไว้ในพระราชกฤษฎีกากฎกระทรวง ประกาศกระทรวง และข้อบังคับต่าง ๆ ซึ่งเป็นกฎหมายลำดับรองที่ออกโดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติ หรือโดยบัญญัติไว้ในองค์กรบัญญัติที่ออกโดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติ เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา ซึ่งองค์กรปกครองตนเองเหล่านี้เป็นไปตามกฎหมายปกครองที่เรียกว่า “ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น” (หยุด แสงอุทัย อ้างถึงใน สมยศ เชื้อไทย, 2540, น. 64-70)

ดังนั้น เมื่อสถานะทางกฎหมายของรัฐธรรมนูญไม่ผูกพันและไม่มีผลทางกฎหมายโดยตรงต่อบุคคล ผลจากการไม่ทำหน้าที่ของปวงชนชาวไทยตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ จึงไม่มี แต่บุคคลจะถูกผูกพันและอาจได้รับผลตามกฎหมายที่มีสถานะเป็นลำดับรอง เช่น

พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง และข้อบังคับต่าง ๆ ทั้งนี้ เนื่องจากรัฐธรรมนูญมีสถานะเป็นกฎหมายแม่บทที่วางกรอบระบอบและระบบการปกครองประเทศ กำหนดองค์การที่ทำหน้าที่ใช้อำนาจอธิปไตย สร้างหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และโดยเหตุที่รัฐธรรมนูญได้ให้อำนาจแก่พระราชบัญญัติและกฎหมายลำดับรองในการกำหนดลักษณะและหลักเกณฑ์การทำหน้าที่ของบุคคล อันมีผลโดยตรงต่อผู้ที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติและกฎหมายลำดับรองดังกล่าว ให้ต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย การฟ้องร้องบุคคลโดยตรงว่าฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของปวงชนชาวไทยตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ จึงไม่อาจเกิดขึ้นได้ ดังเช่น รัฐธรรมนูญบัญญัติให้การรับราชการทหารเป็นหน้าที่ของปวงชนชาวไทย พระราชบัญญัติการตรวจเลือกเข้ารับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ก็กำหนดว่าให้การฝ่าฝืนไม่ไปตรวจคัดเลือกเป็นทหารของชายไทยที่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์เป็นความผิดที่มีโทษอาญา อันมีผลโดยตรงต่อผู้ที่กระทำการฝ่าฝืน หรือดังเช่น รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ปวงชนชาวไทยมีหน้าที่เสียภาษีอากร ประมวลรัษฎากรก็กำหนดว่าให้การฝ่าฝืนไม่ชำระภาษีเป็นความผิดที่ผู้กระทำการฝ่าฝืนต้องเสียเบี้ยปรับและเงินเพิ่มให้แก่รัฐ ดังนี้ บุคคลผู้ที่กระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติการตรวจเลือกเข้ารับราชการทหารก็ดี หรือฝ่าฝืนประมวลรัษฎากรก็ดี จึงอาจถูกรัฐฟ้องร้องตามกฎหมายเฉพาะเรื่องดังกล่าวนี้ได้โดยตรง แม้ในกรณีที่ยังไม่มีพระราชบัญญัติและกฎหมายลำดับรองกำหนด

ลักษณะและหลักเกณฑ์การทำหน้าที่ของบุคคลไว้ในเรื่องใด แต่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติเรื่องดังกล่าวเอาไว้ การฟ้องร้องบุคคลโดยตรงว่าฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของปวงชนชาวไทยตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติก็ไม่อาจกระทำได้เนื่องจากสิทธิตามรัฐธรรมนูญมิใช่สิทธิเรียกร้องในทางนี้ ทั้งนี้ได้มีสถานะเป็นพระราชบัญญัติหรือกฎหมายลำดับรองที่กำหนดลักษณะและหลักเกณฑ์การทำหน้าที่ของบุคคล อันจะมีผลโดยตรงต่อผู้ที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติหรือกฎหมายลำดับรองนั้นให้ต้องมีความรับผิดชอบตามกฎหมายดังกล่าว

สถานะและความผูกพันทางกฎหมายที่มีผลต่อบุคคลในรัฐธรรมนูญต่างประเทศ

สาระหลักของหน้าที่ของบุคคลในฐานะประชาชนหรือพลเมืองแห่งรัฐในรัฐธรรมนูญของต่างประเทศ มีบัญญัติไว้ในลักษณะที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญของประเทศไทย แตกต่างกันเฉพาะเรื่องที่ต้องการมุ่งเน้นให้ความสำคัญเท่านั้น สำหรับผลทางกฎหมายโดยตรงจากการไม่ทำหน้าที่ของบุคคลในฐานะประชาชนหรือพลเมืองแห่งรัฐในรัฐธรรมนูญของต่างประเทศ ก็อาศัยหลักการและแนวคิดทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญของประเทศไทยกล่าวคือ มิได้มีสภาพบังคับทางกฎหมายโดยตรงต่อบุคคลที่จะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนั้น เนื่องจากสภาพบังคับทางกฎหมายโดยตรงต่อบุคคลที่จะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้แล้วในรัฐธรรมนูญและกฎหมายลำดับรองซึ่งกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบ

ไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้น รัฐจึงไม่อยู่ในฐานะที่มีสิทธิฟ้องร้องบุคคลโดยตรงว่าฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของบุคคลที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ เว้นแต่รัฐธรรมนูญนั้นเองจะได้กำหนดให้รัฐมีสิทธิเช่นนั้นไว้อย่างชัดเจนดังเช่น ข้อคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญของสหพันธ์รัฐอินเดียโดย Jaiswal (2556) ซึ่งระบุว่า “หน้าที่ขั้นพื้นฐานของประชาชนที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญจะไม่มีสภาพบังคับทางกฎหมายในทางโรงศาล” (The Fundamental Duties However are Non-enforceable and Non-justiciable in Character. This Means that no Citizen can be Punished by a Court for Violation of a Fundamental Duty ...)

ผลทางกฎหมายโดยสภาพบังคับของกฎหมายเฉพาะเรื่อง โดยที่รัฐธรรมนูญเป็นระบบพื้นฐานทางกฎหมายของประชาคมที่วางแนวทางพื้นฐานสำหรับการสร้างเอกภาพทางการเมืองและดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงซึ่งภารกิจของรัฐ (บุญศรี มิวังค์อุโฆษ, 2556, น. 295) รัฐธรรมนูญจึงมีความแตกต่างจากประมวลกฎหมายพระราชบัญญัติและกฎหมายลำดับรองโดยทั่วไป กล่าวคือทำหน้าที่กำหนดกรอบในเรื่องที่สำคัญ ในส่วนของรายละเอียดมอบหมายให้ฝ่ายนิติบัญญัติเป็นผู้ดำเนินการ (บุญศรี มิวังค์อุโฆษ, 2556, น. 297) ซึ่งย่อมมีนัยว่าประมวลกฎหมายก็ตีพระราชบัญญัติก็ดี กฎหมายลำดับรองอื่นก็ดี จะต้องเป็นไปตามกรอบที่รัฐธรรมนูญกำหนด ดังเช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหลายฉบับบัญญัติไว้ในทำนองเดียวกันว่า **รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ**

บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติ นั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้ ดังนั้น หน้าที่ของ ปวงชนชาวไทยที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ จึงถูก ถ่างทอดไปยังกฎหมายเฉพาะเรื่อง ซึ่งมีสภาพ บังคับโดยตรงต่อผู้ที่กระทำการฝ่าฝืน ให้ต้อง มีความรับผิดชอบทางแพ่งหรือทางอาญาได้ ดังเช่น ตัวอย่างของการไม่เข้ารับการคัดเลือกเพื่อรับ ราชการทหาร หรือการไม่เสียภาษีตามประมวล รัษฎากรดังที่กล่าวมาก่อนหน้านี้

ผลทางกฎหมายโดยสภาพบังคับพิเศษ ของรัฐธรรมนูญ

ผลทางกฎหมายโดยสภาพบังคับ พิเศษกรณีทั่วไป ผลทางกฎหมายโดยสภาพ บังคับพิเศษกรณีทั่วไป ในที่นี้หมายถึง สภาพ บังคับของกฎหมายที่ได้ก่อให้เกิดความรับ ผิดในทางแพ่งหรือทางอาญาเพราะเหตุว่ามิได้ กระทำหน้าที่ของปวงชนชาวไทยตามที่บัญญัติ ไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่เป็นสภาพบังคับของ กฎหมายที่ทำให้บุคคลต้องเสียสิทธิบางประการ ดังเช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 68 บัญญัติว่า

“บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง บุคคลซึ่งไม่ไปเลือกตั้งโดยไม่แจ้งเหตุอันควรที่ ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้งได้ ย่อมเสียสิทธิตามที่ กฎหมายบัญญัติ”

และพระราชบัญญัติ ประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 มาตรา 23 บัญญัติว่า

“ในกรณีที่มีสิทธิเลือกตั้งและมิได้

แจ้งเหตุการณไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งตามมาตรา 21 หรือมาตรา 22 หรือแจ้งเหตุแล้วแต่เหตุ นั้น มิใช่เหตุอันสมควร ให้ถือว่าผู้นั้นเป็นบุคคลซึ่ง ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยไม่แจ้งเหตุอันสมควรที่ ทำให้ไม่อาจไปใช้สิทธิเลือกตั้งได้ตามมาตรา 68 วรรคสองของรัฐธรรมนูญ ให้ผู้นั้นเสียสิทธิการ ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐตามหลักเกณฑ์และ วิธีการที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด”

หลักการที่กำหนดให้การเลือกตั้งเป็น หน้าที่นี้ เป็นหนึ่งในหน้าที่ของปวงชนชาวไทยที่ รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อบุคคล ผู้ที่ไม่ไปทำการเลือกตั้งโดยไม่เหตุอันสมควร คือการเสียสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติ หลักการนี้จึงมีสถานะพิเศษในรัฐธรรมนูญ ที่แตกต่างจากสถานะทั่วไปของหน้าที่ อย่างอื่นของปวงชนชาวไทยที่บัญญัติไว้ใน รัฐธรรมนูญ และส่งผลให้มีสภาพบังคับพิเศษ โดยตรงต่อบุคคลผู้ไม่ไปทำการเลือกตั้งโดย ไม่มีเหตุอันสมควร คือต้องเสียสิทธิตามที่ กฎหมายบัญญัติดังที่กล่าวมา ซึ่งหลักการนี้ เป็นไปตามทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ (Supremacy of the Nation) กล่าวคือชาติ เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ไม่ใช่ปวงชน หรือราษฎร อำนาจเลือกตั้งเป็นสิ่งที่ชาติมอบ ให้แก่ราษฎรในฐานะเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ เลือกผู้แทนของชาติ ดังนั้น การไปเลือกตั้งของ ราษฎรจึงเป็นการปฏิบัติหน้าที่มิใช่การใช้สิทธิ การใช้ทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของชาตินี้ ส่งผลให้ผู้แทนแต่ละคนไม่ได้เป็นผู้แทนของ ราษฎรในแต่ละเขตเลือกตั้งของตนเท่านั้นแต่ มีสถานะเป็นผู้แทนของชาติด้วยซึ่งมีหลาย ประเทศที่นำใช้หลักการนี้ เช่น รัฐธรรมนูญ

ของราชอาณาจักรเบลเยียม รัฐธรรมนูญของประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น ทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติได้ถูกนำไปใช้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 72 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของประชาชนที่จะต้องไปใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่การบัญญัติมีผลที่แตกต่างออกไปจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 โดยในมาตรา 72 วรรคสอง บัญญัติว่า

“บุคคลซึ่งไปใช้สิทธิ หรือไม่ไปใช้สิทธิโดยไม่แจ้งเหตุอันสมควรที่ทำให้ไม่อาจไปใช้สิทธิได้ ย่อมได้สิทธิหรือเสียสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติ”

และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 มาตรา 26 บัญญัติให้สิทธิที่เสียไป ได้แก่

- (1) สิทธิยื่นคำร้องคัดค้านการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา
- (2) สิทธิสมัครรับเลือกตั้งและสิทธิได้รับการเสนอชื่อเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่น
- (3) สิทธิสมัครรับเลือกเป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะการปกครองท้องถิ่น

การเสียสิทธิดังกล่าวมีกำหนดระยะเวลาตั้งแต่วันเลือกตั้งครั้งที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ไปใช้สิทธิ จนถึงวันเลือกตั้งครั้งที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้นไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา

สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น

สำหรับการได้สิทธินั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 มาตรา 28 กำหนดให้ได้สิทธิในการได้รับการสนับสนุนจากกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง (บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ, 2556, น. 371)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 50 (7) บัญญัติว่า

“บุคคลมีหน้าที่ดังต่อไปนี้... (7) ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงประชามติอย่างอิสระโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศเป็นสำคัญ”

และมาตรา 95 วรรคสาม บัญญัติว่า

“ผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยมิได้แจ้งเหตุอันสมควรตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อาจถูกจำกัดสิทธิบางประการตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ข้อสังเกตที่สำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 50 (7) และมาตรา 95 วรรคสาม ได้แก่การใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น ไม่รวมถึงการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา โดยผลของการไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จะทำให้บุคคลอาจถูก “จำกัดสิทธิบางประการ” ตามที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกำหนด ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติถึง “การได้สิทธิ” ไว้แบบเดียวกับ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 72 วรรคแรก แต่บัญญัติไว้ทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 68 อนึ่ง ผลจากการที่รัฐธรรมนูญมิได้กำหนดให้บุคคลซึ่งมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา อาจถูกจำกัดสิทธิบางประการเช่นเดียวกับการไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ไม่ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีลักษณะเป็น “การเลือกปฏิบัติ” เนื่องจากปฏิบัติแตกต่างกันในสาระเดียวกัน เนื่องจากสมาชิกวุฒิสภามาจากการสรรหา มิได้มาจากการเลือกตั้ง

ผลทางกฎหมายโดยสภาพบังคับพิเศษกรณีเฉพาะ

ผลทางกฎหมายโดยสภาพบังคับพิเศษกรณีเฉพาะในที่นี้ หมายถึง สภาพบังคับของกฎหมายที่มีได้ก่อให้เกิดความรับผิดชอบในทางแพ่งหรือทางอาญาเพราะเหตุว่าได้กระทำหน้าที่ของปวงชนชาวไทยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่เป็นสภาพบังคับทางกฎหมายของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเป็นมาตรการไว้โดยตรง ทำให้บุคคลผู้เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ ดังเช่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 70 บัญญัติว่า

“บุคคลผู้เป็นข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือของราชการส่วนท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย เพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม อำนวยความสะดวก และให้บริการแก่ประชาชน

ในการปฏิบัติหน้าที่และในการปฏิบัติภารกิจที่เกี่ยวข้องกับประชาชน บุคคลตามวรรคหนึ่งต้องวางตนเป็นกลางทางการเมือง ในกรณีที่บุคคลตามวรรคหนึ่งละเลยหรือไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง หรือวรรคสอง บุคคลผู้มีส่วนได้เสียย่อมมีสิทธิขอให้บุคคลตามวรรคหนึ่ง หรือผู้บังคับบัญชาของบุคคลดังกล่าวชี้แจงแสดงเหตุผล และขอให้ดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัติในวรรคหนึ่งหรือสองได้”

และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 74 บัญญัติว่า

“บุคคลผู้เป็นข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย เพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม อำนวยความสะดวก และให้บริการแก่ประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

ในการปฏิบัติหน้าที่และในการปฏิบัติภารกิจที่เกี่ยวข้องกับประชาชน บุคคลตามวรรคหนึ่งต้องวางตนเป็นกลางทางการเมือง

ในกรณีที่บุคคลตามวรรคหนึ่งละเลยหรือไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง หรือวรรคสอง บุคคลผู้มีส่วนได้เสียย่อมมีสิทธิขอให้บุคคลตามวรรคหนึ่ง หรือผู้บังคับบัญชาของบุคคลดังกล่าวชี้แจงแสดงเหตุผล และขอให้ดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัติในวรรคหนึ่งหรือสองได้”

สภาพบังคับทางกฎหมายของบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับดังกล่าวเป็นมาตรการที่มีผลโดยตรงต่อบุคคลผู้เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือผู้บังคับบัญชาของบุคคล

ผู้เป็นเจ้าของหน้าที่ของรัฐนั้น ให้ต้องปฏิบัติตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ ผลทางกฎหมายดังกล่าว เป็นการบังคับให้บุคคลผู้เป็นเจ้าของหน้าที่ของรัฐ ต้องกระทำการชี้แจง แสดงเหตุผลที่ไม่อาจ ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อรักษา ประโยชน์ส่วนรวม อำนวยความสะดวก หรือให้บริการแก่ประชาชน หรือไม่อาจวางตน เป็นกลางทางการเมืองในการปฏิบัติหน้าที่ หรือปฏิบัติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ต่อผู้มีส่วนได้เสียที่ร้องขอ ซึ่งมีได้มีผลเป็น ความผิดและโทษในทางแพ่งหรือทางอาญา แต่มีผลทำนองเดียวกับวินัยในการปฏิบัติงาน บทบัญญัติดังกล่าวนี้จึงมีลักษณะเชิงกำชับให้ เจ้าของหน้าที่ของรัฐต้องตระหนักและปฏิบัติตามที่ รัฐธรรมนูญกำหนด

จิตวิญญาณและความรับผิดชอบของ ประชาชาติ

เมื่อหน้าที่ของประชาชนหรือพลเมือง แห่งรัฐตามบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ไม่ผูกพัน และไม่มีผลทางกฎหมายโดยตรงต่อบุคคล ดังที่กล่าวมา แล้วเหตุใดรัฐธรรมนูญของหลาย ประเทศ โดยเฉพาะในประเทศที่มีรัฐธรรมนูญ เป็นลายลักษณ์อักษร รวมทั้งรัฐธรรมนูญของ ประเทศไทย จึงยังคงมีบทบัญญัติในส่วนนี้ไว้ การอธิบายในประเด็นนี้ นอกจากจะต้อง พิจารณาจากแง่มุมของกฎหมายแล้ว ยังต้อง พิจารณาที่เชื่อมโยงไปถึงแง่มุมทางสังคมด้วย เนื่องจากสาระบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญไม่ว่าจะ เป็นของประเทศใด ต่างก็สะท้อนถึงจิตวิญญาณ และความรับผิดชอบต่อประชาชาติที่มีต่อ สังคมและประเทศของตนเช่นเดียวกันทั้งสิ้น

ข้อความคิดประการหนึ่งเกี่ยวกับ ความหมายของหน้าที่ในรัฐธรรมนูญของ ประเทศสหรัฐอเมริกาได้แก่หน้าที่ตามลักษณะ บัญญัติที่เขียนไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างที่เรา เรียก ว่า “หน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ” (Constitutional Duties) ดังเช่นในมาตรา 9 ส่วนที่ 1 ซึ่งกำหนดให้ แต่ละมลรัฐ ครุฑาและเชื้อถือในกระบวนการ พิจารณาของมลรัฐอื่น กับหน้าที่ที่ไม่ได้เขียน ไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างที่เราเรียกว่า “หน้าที่อัน เนื่องมาจากรัฐธรรมนูญ” (Duties Going into the Constitution) ซึ่งหน้าที่ในประการหลังนี้ มิใช่หน้าที่ที่กำหนดขึ้นโดยบทบัญญัติแห่ง รัฐธรรมนูญเอง หากแต่เป็นสิ่งที่ชอบธรรม และจำเป็นในอันที่ประชาชนแห่งสหรัฐอเมริกา จะผูกพันตนตามหน้าที่ที่ได้ บัญญัติไว้ใน รัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ เพื่อรักษาไว้ซึ่งระบบ การปกครองและทำให้รัฐธรรมนูญเกิดผล ในทางเป็นจริง (Steed, 2559)

ข้อความคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของ ประชาชนในรัฐธรรมนูญของประเทศสหพันธรัฐ อินเดียได้แก่การที่ประชาชนอินเดียจะต้อง ตระหนักและรับผิดชอบต่อหน้าที่ขั้นพื้นฐาน ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด เนื่องจากมีความ สำคัญต่อสังคมที่ปลอดภัย สุขภาพที่ดี การ ศึกษาขั้นพื้นฐานของเด็ก สภาพแวดล้อมที่ ปราศจากมลพิษ และการปกป้องสิทธิมนุษยชน โดยที่สหพันธรัฐอินเดียเป็นประเทศที่มีหลาย เชื้อชาติ หลายศาสนา และมีพื้นที่กว้างใหญ่ ดังนั้น การที่ประเทศจะประสบความสำเร็จได้ ก็ต่อเมื่อประชาชนของประเทศเคารพในความ สามัคคีและมั่นในวัฒนธรรม (Jaiswal, 2556)

ศาสตราจารย์ ดร.บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ กล่าวไว้ว่า “...ทำอย่างไรหน้าที่ที่กำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรในรัฐธรรมนูญนี้ จึงจะเข้าไปถึงจารีกอยู่ในดวงใจของคนไทยทุกดวงให้รู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของตนอย่างแท้จริง การที่จะบรรลุถึงจุดหมายดังกล่าวได้ คงมิใช่จะเกิดจากมาตรการบังคับแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องเกิดมาจากจิตสำนึกของแต่ละบุคคลเอง ซึ่งคงต้องอาศัยเวลาพอสมควรโดยการเผยแพร่ให้ความรู้และทำความเข้าใจให้เกิดแก่ประชาชน และการทำความเข้าใจในเรื่องที่มีความซับซ้อนเกี่ยวกับการปกครองเช่นนี้จะหวังให้รัฐรับภาระไปแต่เพียงฝ่ายเดียวคงไม่ได้...” (บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ, 2556, น. 370)

สุภา ศันสนิวณิช (อ้างถึงใน นิภาพรรณ เชนสันติกุล, 2556, น. 57) กล่าวว่า “... สังคมไทยต้องตื่นจากการยึดติดสังคมแบบอุปถัมภ์มาเป็นสังคมแบบหน้าที่ในรูปแบบเหนียวแน่น (Mechanical Solidarity) กล่าวคือ เมื่อมีอะไรเกิดขึ้น สมาชิกในสังคมจะกระทำหน้าที่ต่าง ๆ โดยอัตโนมัติโดยไม่ต้องถามว่าตัวเองเป็นใคร...”

ข้อความคิดและความเห็นข้างต้นสะท้อนว่า หน้าที่ของประชาชนแห่งรัฐ คือการตระหนักรู้ว่าเป็นหน้าที่ของตนในอันที่จะทำหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด การตระหนักรู้ดังกล่าว ย่อมสะท้อนถึงจิตวิญญาณของประชาชาติที่มีมาพร้อมกับความรับผิดชอบ ในการพิทักษ์รักษาและนำมาซึ่งความมั่นคงและความสำเร็จของประเทศชาติในท้ายสุด เช่นนี้สารบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับหน้าที่ของประชาชนหรือพลเมืองหรือของบุคคล ไม่ว่า

จะเป็นของประเทศใด รวมทั้งรัฐธรรมนูญของประเทศไทยจึงไม่เป็นเพียงการเน้นย้ำถึงการตระหนักรู้ในหน้าที่ของตนตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด หากแต่ยังย้ำถึงจิตวิญญาณและความรับผิดชอบของประชาชาติที่มีต่อสังคมและประเทศของตนอีกด้วย

บทสรุป

หน้าที่ของปวงชนชาวไทยในรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้สืบเนื่องมาตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2475 จนถึงรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2560 รัฐธรรมนูญของหลายประเทศก็มีการบัญญัติในส่วนนี้ไว้เช่นเดียวกัน ลักษณะการบัญญัติเป็นไปในทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญของประเทศไทย โดยที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดและเป็นแม่บทของการจัดระเบียบทางการเมืองและการปกครองของรัฐ มีวัตถุประสงค์หลักในการดำรงไว้ซึ่งรูปแบบและแนวคิดทางการเมืองและการปกครองของประชาชน มุ่งตรงต่อความมั่นคง ตลอดจนความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสังคม ดังนั้น รัฐธรรมนูญของทุกประเทศจึงบัญญัติถึงหน้าที่ของประชาชนหรือพลเมืองไว้อย่างน้อยใน 4 สารระหลัก ได้แก่ สารระหลักในเป้าหมายทางการเมืองและความมั่นคงแห่งรัฐทางการเมือง และการบังคับใช้กฎหมายทางเศรษฐกิจและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทางสังคมและการศึกษา ซึ่งรัฐธรรมนูญของประเทศไทยทุกฉบับได้บัญญัติหน้าที่ของปวงชนชาวไทยไว้โดยสอดคล้องกับสารหลักดังกล่าวตลอดมา

ในทางทฤษฎี สถานะทางกฎหมายของบทบัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่ของประชาชนหรือพลเมืองหรือของบุคคล จะไม่ผูกพันและมีผลโดยตรงต่อบุคคลในการบังคับให้ต้องปฏิบัติตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด แต่โดยสถานะแห่งอำนาจของรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดและเป็นกฎหมายแม่บทจึงส่งผลให้รัฐตรากฎหมายลำดับรองซึ่งมีผลบังคับโดยตรงต่อบุคคลได้ และโดยอำนาจแห่งกฎหมายลำดับรองนี้เอง ทำให้บุคคลต้องมีหน้าที่ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด มีเช่นนั้น บุคคลอาจมีความรับผิดชอบในทางอาญาหรือทางแพ่งได้ ซึ่งหมายความว่าผลแห่งบทบัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่ของประชาชนหรือพลเมืองหรือของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ได้แสดงผลทางอ้อม ผ่านบทบัญญัติ

ของกฎหมายลำดับรอง ให้บุคคลต้องผูกพันในทางกฎหมายที่มีสภาพบังคับโดยตรง อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติบางประการของรัฐธรรมนูญอาจมีผลโดยตรงต่อบุคคลได้ ซึ่งมีใช้ความรับผิดชอบในทางอาญาหรือทางแพ่ง หากแต่เป็นการเสียไปหรือได้สิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น การเสียสิทธิในการไปเลือกตั้งครั้งถัดไป เพราะเหตุที่มีได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งในคราวที่ผ่านมา เป็นต้น ซึ่งหลักการนี้เป็นไปตามทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ (Supremacy of the Nation) นอกจากนั้น บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับหน้าที่ของประชาชนหรือพลเมืองหรือของบุคคล ยังสะท้อนถึงการตระหนักรู้ในหน้าที่ของปวงชนที่มีต่อสังคมและประเทศชาติ อันเป็นรากฐานที่สำคัญของจิตวิญญาณประชาชาติอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กิตติ ปิลันธนิส. (ม.ป.ป.). รัฐธรรมนูญแห่งประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน. สืบค้นจาก http://www.thailaws.com/law/thaiacts/e_constitution003.pdf
- ธีรเดช นรุตถ์รักษา. (2555). *ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ ฉบับประชาชน 2550*. กรุงเทพฯ: ไฮแอตพับลิชชิง.
- นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (2556). โครงสร้างทางสังคม บทบาทและนโยบายสาธารณะกับความเป็นพลเมือง. *วารสารศิลปศาสตร์*, 5(1), 49-62.
- บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. (2556). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มานิตย์ จุมปา. (2549). *คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ.2540) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 พร้อมข้อเสนอสำหรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550)*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- สมยศ เชื้อไทย. (2540). *ความรู้กฎหมายทั่วไป*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- โสภารัตน์ จารุสมบัติ. (2547). *รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน เรื่องสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของปวงชนชาวไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2557). รัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน.

สืบค้นจาก http://library2.parliament.go.th/giventake/content_cons57/con2557-basiclawofgermany.pdf

Jaiswal, V. (2556). *List of fundamental duties in Indian constitution*. Retrieved from <http://www.importantindia.com/1998/list-of-fundamental-duties-in-indian-constitution/>

Steed, J. P. (2559). *Duty and the constitution*. Retrieved from http://www.huffingtonpost.com/entry/duty-and-the-constitution_b_9571166.html

